

CƠ SỞ LÝ LUẬN VỀ PHÁT TRIỂN BỀN VỮNG CHUỖI GIÁ TRỊ DU LỊCH NÔNG NGHIỆP

● NGUYỄN THỊ BÍCH THỦY - TRẦN QUANG BÁCH

TÓM TẮT:

Nghiên cứu này nhằm làm rõ cơ sở lý luận về phát triển bền vững chuỗi giá trị du lịch nông nghiệp gồm các khái niệm cơ bản, các yếu tố ảnh hưởng đến phát triển bền vững chuỗi giá trị du lịch nông nghiệp, bao gồm: nhóm các yếu tố về kinh tế; nhóm các yếu tố về tài nguyên - môi trường; nhóm các yếu tố về xã hội và nhóm các yếu tố về chính sách. Bên cạnh đó, các nội dung để phát triển bền vững chuỗi giá trị du lịch nông nghiệp được chỉ ra bao gồm: phát triển sản phẩm; xây dựng mạng lưới liên kết; bảo vệ và quản lý tài nguyên, văn hóa; đào tạo, tập huấn nhân lực và phân phối lợi nhuận công bằng giữa các bên tham gia trong chuỗi giá trị.

Từ khóa: phát triển bền vững, chuỗi giá trị, du lịch nông nghiệp.

1. Đặt vấn đề

Du lịch nông nghiệp đang được các quốc gia trên thế giới đầu tư phát triển nhằm thay đổi bộ mặt kinh tế các vùng nông thôn. Phát triển bền vững chuỗi giá trị du lịch nông nghiệp là một trong các phương thức phát triển bền vững nguồn thu nhập tại nông thôn, đặc biệt cho người nông dân (Sznajder và cộng sự, 2009). Nhiều nghiên cứu cũng chỉ ra các lợi ích kinh tế rõ rệt mà phát triển bền vững chuỗi giá trị du lịch nông nghiệp mang đến cho cộng đồng địa phương không chỉ thông qua nguồn thu từ sản phẩm, dịch vụ, mà còn thông qua sự phát triển chung của nền kinh tế và cơ sở hạ tầng nông thôn (Che, 2007; Sznajder và cộng sự, 2009).

Ở Việt Nam, những năm gần đây, mô hình du lịch nông nghiệp đã được nhiều địa phương triển khai áp dụng, bước đầu được đánh giá là phù hợp,

giúp xóa đói, giảm nghèo, thúc đẩy phát triển kinh tế - xã hội theo hướng sinh thái, bền vững. Du lịch gắn với tái thiết nông thôn mới đã trở thành xu hướng tất yếu, trong đó nông nghiệp là ngành kinh tế mũi nhọn, chiếm 72,84% cơ cấu kinh tế cả nước (Tổng cục Thống kê Việt Nam, 2022). Do đó, việc nghiên cứu cơ sở lý luận về phát triển bền vững chuỗi giá trị du lịch nông nghiệp có ý nghĩa quan trọng, tạo tiền đề để tiếp tục hướng nghiên cứu thực trạng và đề xuất giải pháp phát triển kinh tế nông nghiệp Việt Nam.

2. Một số khái niệm cơ bản về phát triển bền vững chuỗi giá trị du lịch nông nghiệp

2.1. Phát triển bền vững

Phát triển bền vững là sự phát triển đảm bảo 3 nội dung gồm: tăng trưởng kinh tế, đảm bảo an sinh xã hội và bảo vệ môi trường (Rusu, 2007; Cucculelli & Goffi, 2016). Du lịch nông nghiệp là

hoạt động thể hiện tốt mục tiêu trên, vì nó thể hiện đầy đủ các nguyên tắc về lợi ích kinh tế, phát triển địa phương, bảo vệ môi trường, lịch sử, văn hóa và xã hội (Santeramo và cộng sự, 2017).

Mohan Munasinghe (1993) đưa ra mô hình phát triển bền vững còn được gọi là mô hình ba cực. Một là, cực kinh tế, thể hiện khả năng phát triển kinh tế của một quốc gia dựa trên các yếu tố nguồn nhân lực, vật lực và tài lực. Hai là, cực xã hội, thể hiện sự phát triển kinh tế phải gắn liền với sự phát triển xã hội, bảo đảm nâng cao chất lượng cuộc sống cho tất cả người dân. Ba là, cực môi trường, yêu cầu loài người phải coi trọng và bảo vệ có hiệu quả môi trường chung của thế giới.

Như vậy, phát triển bền vững là quá trình phát triển đáp ứng nhu cầu mọi mặt của xã hội hiện tại mà vẫn đảm bảo sự tiếp tục phát triển của thế hệ tương lai. Nói cách khác, phát triển bền vững nhằm mục tiêu tạo ra một sự cân bằng giữa tăng trưởng kinh tế, bảo vệ môi trường và công bằng xã hội.

2.2. Chuỗi giá trị

Porter (1985) định nghĩa chuỗi giá trị là một tập hợp các hoạt động từ thiết kế, sản xuất, tiếp thị, phân phối và dịch vụ sau bán hàng. Với du lịch, Michell và Asley (2010) định nghĩa chuỗi giá trị là “tất cả các yếu tố cung cấp hàng hóa và dịch vụ cho khách du lịch, từ cung cấp đầu vào đến tiêu thụ hàng hóa và dịch vụ cuối cùng, bao gồm phân tích các tổ chức hỗ trợ và các vấn đề quản trị của các bên liên quan tham gia vào hoạt động”. Với cách tiếp cận chuỗi giá trị trong du lịch, Song và cộng sự (2013) xem xét các cá nhân, tổ chức, các đơn vị kinh doanh trong ngành du lịch là những điểm kết nối trong chuỗi giá trị du lịch để sáng tạo và duy trì giá trị cho du khách cũng như có lợi ích cho các bên liên quan.

Phát triển bền vững chuỗi giá trị du lịch nông nghiệp

Do chuỗi giá trị du lịch bám theo các nhu cầu của du khách trong suốt hành trình, việc phân tích chuỗi giá trị du lịch có thể được thực hiện thông qua phân tích các khoản chi tiêu của du khách nhằm xác định các công đoạn và giá trị tạo ra trong từng mắt xích của chuỗi (FIAS, 2006), qua đó phác thảo sơ bộ bản đồ chuỗi giá trị du lịch.

Các công trình của FIAS (2006), Christian và cộng sự (2011), McEwen và Bennett (2010) và OECD (2019) đã chỉ ra rằng theo phương pháp phân tích chuỗi giá trị du lịch từ phía cầu dựa trên chi tiêu của du khách, các mắt xích của chuỗi tương ứng với các khoản chi tiêu du lịch bao gồm: lưu trú (tiền thuê phòng), ăn uống, vận chuyển (tiền đi lại), tham quan (chi phí tham quan), giải trí (chi dịch vụ văn hóa, thể thao), mua sắm (chi mua sắm hàng hóa, quà lưu niệm), chi phí y tế và chi khác.

Như vậy, chuỗi giá trị du lịch nông nghiệp là sự kết nối các hoạt động cơ bản và hoạt động bổ trợ của vùng nông nghiệp nhằm tạo ra giá trị gia tăng cho chủ thể liên quan và tạo ra các sản phẩm du lịch đặc thù vùng nông thôn.

Du lịch nông nghiệp giúp gia tăng giá trị của sản phẩm nông nghiệp thông qua việc kết hợp các trải nghiệm du lịch như tham quan, sử dụng sản phẩm, hay học hỏi các quy trình sản xuất. Điều này tạo ra giá trị gia tăng trực tiếp cho sản phẩm và nâng cao thu nhập của nông dân.

Thông qua các hoạt động du lịch nông nghiệp, du khách có cơ hội học hỏi về văn hóa, lịch sử và phong tục tập quán của cộng đồng địa phương. Điều này không chỉ tạo ra sự kết nối xã hội, mà còn giúp bảo tồn và phát huy giá trị văn hóa bản địa.

Du lịch nông nghiệp khuyến khích việc áp dụng các phương pháp canh tác bền vững, sử dụng ít tài nguyên hơn và giảm thiểu tác động tiêu cực đến môi trường. Các trang trại nông nghiệp có thể thực hành nông nghiệp hữu cơ, quản lý nước bền vững và bảo tồn đất đai để tạo ra một hệ sinh thái nông nghiệp bền vững.

Như vậy, phát triển bền vững chuỗi giá trị du lịch nông nghiệp là quá trình tối ưu hóa và tích hợp các hoạt động liên quan đến cả nông nghiệp và du lịch, nhằm đảm bảo sự phát triển lâu dài, cân bằng giữa lợi ích kinh tế, bảo vệ môi trường và cải thiện đời sống cộng đồng địa phương.

3. Các yếu tố ảnh hưởng đến phát triển bền vững chuỗi giá trị du lịch nông nghiệp

3.1. Nhóm các yếu tố về kinh tế

Các yếu tố ảnh hưởng chủ yếu đến phát triển bền vững chuỗi giá trị du lịch nông nghiệp về mặt

kinh tế bao gồm thị trường khách du lịch; trình độ phát triển kinh tế của đất nước, của địa phương; sự phát triển của nền sản xuất xã hội và các ngành kinh tế; hệ thống cơ sở hạ tầng và cơ sở vật chất kỹ thuật du lịch.

- Yếu tố thị trường khách du lịch

Tổng thu từ du lịch của một quốc gia hay một địa phương là nguồn thu từ tất cả các khoản chi của khách du lịch khi tham quan ở quốc gia đó, ở địa phương đó (trừ vận chuyển quốc tế). Yếu tố ảnh hưởng chính đến tổng thu du lịch là thị trường khách du lịch (cả quốc tế và nội địa), mà chủ yếu là số lượng (mức tăng trưởng) và chất lượng (mức chi tiêu, ngày lưu trú, trình độ văn hóa) của khách du lịch.

- Yếu tố về phát triển kinh tế của đất nước, của địa phương

Một trong những yếu tố quan trọng có ảnh hưởng đến sự phát triển du lịch là tình trạng phát triển kinh tế chung của một quốc gia, của địa phương. Du lịch là một ngành kinh tế dịch vụ tổng hợp. Sự phát triển của du lịch có ảnh hưởng tương hỗ với nhiều ngành kinh tế quan trọng khác như nông nghiệp, công nghiệp, giao thông vận tải, xây dựng, thông tin viễn thông, tài chính, ngân hàng, bảo hiểm. Đây là những ngành kinh tế và dịch vụ có ảnh hưởng trực tiếp đến phát triển du lịch. Các chuyên gia kinh tế thuộc Hội đồng Kinh tế và Xã hội của Liên Hợp quốc cho rằng, một đất nước có thể phát triển du lịch một cách bền vững nếu 80% các điều kiện vật chất cần thiết cho khách du lịch được sản xuất trong nước để đáp ứng các điều kiện về cơ sở hạ tầng, ăn nghỉ, vui chơi giải trí.

- Yếu tố về hệ thống cơ sở vật chất kỹ thuật du lịch

Hệ thống cơ sở vật chất kỹ thuật du lịch đóng vai trò hết sức quan trọng trong quá trình tạo ra các sản phẩm và dịch vụ du lịch cũng như quyết định mức độ khai thác tiềm năng du lịch nhằm thỏa mãn nhu cầu của du khách. Chính vì vậy, sự phát triển của ngành Du lịch bao giờ cũng gắn liền với việc xây dựng và hoàn thiện hệ thống cơ sở vật chất kỹ thuật. Hệ thống cơ sở vật chất kỹ thuật du lịch bao gồm nhiều thành phần như các cơ sở

lưu trú; cơ sở ăn uống; các phương tiện vận chuyển du lịch chuyên dùng; cơ sở vui chơi giải trí, thể thao; các trung tâm dịch vụ thương mại.

3.2. Nhóm các yếu tố về tài nguyên - môi trường

- Yếu tố tài nguyên du lịch

Tài nguyên du lịch là một yếu tố quan trọng ảnh hưởng đến phát triển du lịch và là một trong những yếu tố cấu thành nên sản phẩm du lịch. Tính chất đặc thù của tài nguyên du lịch (tính độc đáo, hấp dẫn, duy nhất), điều kiện về vị trí địa lý (gần các thị trường nguồn, dễ tiếp cận; vị trí kinh tế - xã hội) cũng là một trong những yếu tố tạo nên sự khác biệt. Xu hướng hiện nay, khách du lịch khi đến một quốc gia, một địa phương đều có chung mục đích là khám phá, nghiên cứu, trải nghiệm các giá trị văn hóa ở điểm đến.

- Yếu tố môi trường du lịch

Đối với bất kỳ ngành kinh tế nào, sự phát triển bền vững cũng gắn liền với vấn đề môi trường. Điều này càng quan trọng hơn đối với sự phát triển của ngành du lịch, nơi mà môi trường được xem là yếu tố sống còn quyết định sự tồn tại của các hoạt động du lịch. Thực trạng môi trường du lịch tự nhiên hiện nay ở một số điểm đến du lịch ở Việt Nam bắt đầu đã bị ảnh hưởng và suy giảm do các hoạt động kinh tế và du lịch gây ra (khai thác khoáng sản, lâm sản; xây dựng thủy điện; san lấp trong xây dựng; khí thải, chất thải công nghiệp, chất thải sinh hoạt, chất thải từ hoạt động du lịch). Bên cạnh đó, môi trường văn hóa xã hội cũng đang bị ảnh hưởng tiêu cực trên nhiều khía cạnh có ảnh hưởng lớn đến sự phát triển bền vững của ngành Du lịch.

- Yếu tố thiên tai, dịch bệnh

Thiên tai là một trong những yếu tố tự nhiên ảnh hưởng trực tiếp đến phát triển du lịch. Tuy nhiên, yếu tố này không thường xuyên xảy ra và cũng chỉ ảnh hưởng tức thời đến sự phát triển du lịch. Tuy nhiên, những thiên tai lớn thường để lại hậu quả nặng nề cho hệ thống cơ sở dịch vụ du lịch mà ngành Du lịch phải mất nhiều nguồn lực để phục hồi.

3.2. Nhóm các yếu tố về xã hội

- Yếu tố cộng đồng dân cư địa phương

Du lịch nông nghiệp là một ngành kinh tế tổng

hợp, có tính liên ngành và xã hội hóa cao. Hoạt động phát triển du lịch cần phải gắn liền với sự tham gia của cộng đồng dân cư địa phương nhằm đảm bảo cho sự tăng trưởng và phát triển du lịch bền vững về mặt văn hóa xã hội, mặt khác tạo công ăn việc làm cho cộng đồng, góp phần xóa đói giảm nghèo và thực hiện Chương trình Mục tiêu Quốc gia về phát triển nông thôn mới của Đảng và Nhà nước.

Hơn thế nữa, sự tham gia của cộng đồng địa phương trong hoạt động du lịch góp phần vào việc bảo tồn và phát huy các giá trị di sản tại địa phương, tăng sự gắn kết, đoàn kết giữa cộng đồng, thỏa mãn những nhu cầu của du khách, phân phối công bằng chi phí và lợi ích.

- *Yếu tố nguồn nhân lực du lịch*

Du lịch là ngành kinh tế dịch vụ. Chất lượng sản phẩm và dịch vụ du lịch phụ thuộc vào chất lượng của người lao động (thái độ phục vụ, khả năng giao tiếp, trình độ chuyên môn nghiệp vụ).

- *Yếu tố về an ninh chính trị, trật tự an toàn xã hội*

Ngành du lịch chỉ có thể phát triển được trong nền chính trị ổn định, hòa bình, đó là điều kiện để đảm bảo an toàn tính mạng và tài sản cho khách du lịch, là yếu tố ảnh hưởng trực tiếp đến phát triển du lịch. Trong những thập kỷ gần đây, Việt Nam là đối tác tin cậy và là điểm đến du lịch an toàn, thân thiện. Đây là yếu tố rất quan trọng, đã và đang ảnh hưởng lớn đến phát triển du lịch bền vững ở nước ta.

3.4. Nhóm các yếu tố về chính sách

Chính sách phát triển du lịch được ví như là chìa khóa dẫn đến thành công hay thất bại trong việc phát triển du lịch. Đường lối chính sách đúng đắn, thích hợp luôn là điều kiện thúc đẩy du lịch phát triển, mang lại hiệu quả cao và bền vững.

- Các chính sách về thủ tục xuất nhập cảnh du lịch, đi lại, lưu trú, tham quan, mua sắm thuận tiện, không phiền hà là yếu tố hấp dẫn, ảnh hưởng đến “cầu du lịch”. Nhiều nước coi việc cải tiến thủ tục xuất nhập cảnh và thủ tục hải quan, chính sách thuế (như cơ chế hoàn thuế giá trị gia tăng cho khách du lịch mua hàng mang ra khỏi đất nước) là khâu đột phá để phát triển du lịch.

- Các chính sách tác động đến “cung du lịch”

bao gồm: chính sách đầu tư, chính sách đào tạo phát triển nguồn nhân lực du lịch; chính sách phát triển cơ sở vật chất kỹ thuật du lịch; chính sách xã hội hóa, khuyến khích các thành phần kinh tế tham gia phát triển du lịch; chính sách về vốn; chính sách thị trường; chính sách nghiên cứu khoa học, công nghệ du lịch và chính sách cải cách hành chính.

4. Nội dung của phát triển bền vững chuỗi giá trị du lịch nông nghiệp

Việt Nam là một quốc gia có bề dày lịch sử phát triển nền nông nghiệp dựa trên hệ sinh thái thiên nhiên có tài nguyên đa dạng sinh học thuộc nhóm 16 nước cao nhất thế giới, việc phát triển các sản phẩm du lịch nông nghiệp đã diễn ra từ những năm đầu thế kỷ XXI với nhiều hình thức đa dạng, trải dài trên nhiều vùng miền. Trong chiến lược phát triển du lịch Việt Nam, định hướng du lịch sinh thái gắn với nông nghiệp, nông thôn là một trong 5 dòng sản phẩm chủ đạo. Nhiều điểm đến đã khai thác các mô hình du lịch nông nghiệp khác nhau dựa trên đặc trưng vùng miền như trang trại bò sữa Mộc Châu, ruộng bậc thang Sa Pa, làng rau Trà Quế, làng gốm sứ Đông Triều, vườn rau thủy canh và hoa công nghệ cao Đà Lạt, vườn nho và trang trại cừu Ninh Thuận, vườn trái cây Đồng Nai và chợ nổi Cái Răng.

Để phát triển bền vững chuỗi giá trị du lịch nông nghiệp, cần tập trung các nội dung chính sau đây:

Phát triển sản phẩm du lịch nông nghiệp bằng cách đa dạng hóa sản phẩm, nâng cao chất lượng sản phẩm, đảm bảo chất lượng dịch vụ, cơ sở hạ tầng và tiện nghi trong các điểm du lịch nông nghiệp, tạo ra trải nghiệm tích cực và an toàn cho du khách;

Tăng cường liên kết giữa nông dân và doanh nghiệp du lịch, thiết lập mối quan hệ hợp tác bền vững giữa các nông trại, trang trại với các công ty lữ hành, cơ sở lưu trú, dịch vụ ăn uống và các bên liên quan khác để tạo ra chuỗi giá trị toàn diện;

Xây dựng mạng lưới hợp tác, hình thành các hiệp hội, tổ chức liên kết các bên liên quan trong chuỗi giá trị để tạo điều kiện chia sẻ kiến thức, công nghệ, kinh nghiệm và hỗ trợ nhau phát triển bền vững;

Bảo vệ và quản lý tài nguyên môi trường, áp dụng các thực hành nông nghiệp bền vững, khuyến khích các nông trại sử dụng công nghệ sạch, canh tác hữu cơ và các biện pháp giảm thiểu tác động tiêu cực đến môi trường;

Phát triển cộng đồng địa phương, khuyến khích sự tham gia của người dân địa phương vào các hoạt động du lịch;

Hỗ trợ phát triển kỹ năng, cung cấp các chương trình đào tạo, tập huấn để nâng cao kỹ năng và kiến thức của người dân địa phương trong các hoạt động du lịch và dịch vụ;

Tôn trọng và duy trì văn hóa truyền thống, tích hợp yếu tố văn hóa vào sản phẩm du lịch;

Giáo dục và nâng cao nhận thức cho du khách và cộng đồng địa phương về tầm quan trọng của du lịch bền vững và bảo vệ tài nguyên thiên nhiên;

Đảm bảo lợi nhuận từ hoạt động du lịch được

phân phối công bằng giữa các bên tham gia trong chuỗi giá trị.

5. Kết luận

Phát triển bền vững chuỗi giá trị du lịch nông nghiệp đang được các quốc gia trên thế giới nói chung và Việt Nam nói riêng đầu tư phát triển, nhằm thay đổi bộ mặt kinh tế các vùng nông thôn. Phát triển bền vững chuỗi giá trị du lịch nông nghiệp cần thực hiện đồng bộ các nội dung gồm: phát triển các sản phẩm du lịch nông nghiệp; xây dựng mạng lưới hợp tác các bên liên quan trong chuỗi giá trị; bảo vệ và quản lý tài nguyên môi trường; phát triển cộng đồng địa phương; đào tạo, tập huấn nhân lực; tôn trọng và duy trì văn hóa truyền thống; giáo dục và nâng cao nhận thức cho du khách và cộng đồng địa phương; phân phối lợi nhuận công bằng giữa các bên tham gia trong chuỗi giá trị ■

TÀI LIỆU THAM KHẢO:

1. Chính phủ nước Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam (2022). Nghị định số 27/2022/NĐ-CP ngày 19/4/2022 về cơ chế quản lý, tổ chức thực hiện các chương trình mục tiêu quốc gia.
2. Chính phủ, (2018). Nghị định số 98/2018/NĐ-CP ngày 5/7/2018 về chính sách khuyến khích phát triển hợp tác, liên kết trong sản xuất và tiêu thụ sản phẩm nông nghiệp.
3. Che, D. (2007). Agritourism and its Potential Contribution to the Agricultural Economy, CAB Reviews: Perspectives in Agriculture, Veterinary Science, Nutrition and Natural Resources, 2(063), pp.7, pp. ref.71
4. Costanza, R. (ed.) (1991). Ecological Economics: The Science and Management of Sustainability. Columbia University Press, New York, NY.
5. Cucculelli, M., & Goffi, G. (2016), Does sustainability enhance tourism destination competitiveness? Evidence from Italian Destinations of Excellence. Journal of Cleaner Production, 111, 370-382.
6. FAO. (1992). Food and Agriculture Organization of the United Nation, Rome, Italy, 391.
7. FIAS (2006). The tourism sector in Mozambique: A value chain analysi. Foreign Investment Advisory Service.
8. Harwood, R. R. (1990). Sustainable Agricultural Systems, CRC Press.
9. Kaplinsky, R., & Morris, M. (2002). A handbook for value chain research. Brighton: Institute of Development Studies.
10. Munasinghe, M. (1993). Environmental economics and sustainable development. The World Bank, Wash. DC, USA.
11. Porter, M. E. (1985). Competitive Advantage. Creating and Sustaining Superior Performance. Free Press, New York.

12. Rusu, S. (2007). Turism Rurałsi Agroturism. Editura Mirton: Timi Soara, Romania.
13. Santeramo, F. G., & Barbieri, C. (2017). On the demand for agritourism: A cursory review of methodologies and practice. *Tourism planning & development*, 14(1), 139-148.
14. Song, H., Liu, J., & Chen, G. (2013), Tourism value chain governance: Review and prospects, *Journal of travel research*, 52(1), 15-28.
15. M. Sznajder, L. Prezezbórska, F. Scrimgeour (2009) *Agritourism*. CABI Publishing. Electronic version. 301 pages. ISBN 978-1-84593-482-8.

Ngày nhận bài: 5/9/2024

Ngày phản biện đánh giá và sửa chữa: 18/9/2024

Ngày chấp nhận đăng bài: 7/10/2024

Thông tin tác giả:

1. TS. NGUYỄN THỊ BÍCH THỦY¹

2. TS. TRẦN QUANG BÁCH¹

¹**Giảng viên Trường Kinh tế - Trường Đại học Vinh**

LITERATURE REVIEW ON SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL TOURISM VALUE CHAIN

● **PhD. NGUYEN THI BICH THUY¹**

● **PhD. TRAN QUANG BACH¹**

¹Lecturer at School of Economics
- Vinh University

ABSTRACT:

This study aims to clarify the theoretical basis for sustainable development of the agricultural tourism value chain. It explores basic concepts and factors affecting sustainable development, including economic, resource and environmental, social, and policy factors. Additionally, the study outlines key elements for sustainable development of the agricultural tourism value chain: product development, building a network of linkages, protecting and managing resources and culture, training and coaching human resources, and ensuring equitable profit distribution among value chain participants.

Keywords: sustainable development, value chain, agricultural tourism.